

HERMENEVS

33^e JAARGANG, AFL. 9 — mei 1962

IACOBO GVLIELMO MEYER

Taciti opera omnia, Petrum Cornelii Hooft aemulari studentii,
temporibus subsicivis eximia arte lingua Batava interpretato.

Quod nocti eripitur, datur vitae.

Es medicus; meditans noctu curansque libellos
Vitae horas longa donas arte brevi.

JACOBI Petrum Cornelii mine superavit
MAIORIS Tacitei tandem maius opus.

J. M. H.

AAN JAKOB WILLEM MEIJER

die Alle De Werken van Tacitus, Pieter Comeliszoon Hooft naar de kroon
stekend, in zijn vrije tijd op uiterst kundige wijze in het Nederlands heeft
vertaald.

Wat men de nacht ontsteelt, men 't leven toebedeelt.

Dokter zijt gij, ook 's nachts, want dan kureert ge uw boeken,
voegt door onsterflijke kunst ure' aan een kort leven toe.
Eindelijk is Pieter Comelisz in Tacitus-lengte verslagen,
steekt, JA-, Meijer zijn 'KOP zelfs boven Hooft nog iets uit.

P.

P. Vergilii Maronis

Ecloga I

MELIBOEUUS – TITYRVS

- M Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
 silvestrem tenui musam meditaris avena;
 nos patriae fines et dulcia linquimus arva.
 Nos patriam fugimus; tu, Tityre, lentus in umbra
 5 formosam resonare doces Amaryllida silvas.
- T O Meliboee, deus nobis haec otia fecit!
 Namque erit ille mihi semper deus; illius aram
 saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
 Ille meas errare boves, ut cernis, et ipsum
 10 ludere, quae vellem, calamo permisit agresti.
- M Non equidem invideo, miror magis: undique totis
 usque adeo turbatur agris. En ipse capellas
 protinus aeger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco:
 hic inter densas corylos modo namque gemellos,
 15 spem gregis, a! silice in nuda conixa reliquit.
 Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
 de caelo tactas memini praedicere quercus.
 Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.
- T Urbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putavi
 20 stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus
 pastores ovium teneros depellere fetus.
 Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
 noram; sic parvis componere magna solebam.
 Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,
 25 quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Publius Vergilius Maro

Eerste Herderszang

opgedragen aan Dr. R. Hoogma

MELIBOEUS – TITYRVS

- M Tityrus, gij ligt geleund in de schaduw van wijdstaande beuken,
dromerig speelt ge een landelijk lied op uw tengere rietfluit;
wij laten achter het vaderlijk erf en de lieflijke beemden.
Wij moeten 't vaderland vluchten; gij, Tityrus, lui in het lommer,
5 leert aan het bos Amaryllis, uw schone, als echo te geven.
- T Ja, Meliboeus, een godheid vergunt mij dit vredige hier-zijn!
Immers een god zal hij altijd mij zijn en vaak zal zijn altaar
drinken het bloed van een lammetje teer, dat komt uit mijn schaapskooi.
Hij immers gunde mijn runders hier vrijuit te dwalen — gij ziet het —
10 en mijzelve te spelen het spel naar mijn hart op de rietfluit.
- M Neen, ik misgun het u niet, maar verbaasd ben ik eer, want er heerst toch
maatloze onrust alom in het land; ik zelf drijf mijn geiten
moeizaam voort; zie, deze hier krijg ik ternauwernood verder:
hier in dit loofrijke hazelaarshout wierp ze pas nog een tweeling,
15 hoop van de kudde —; op 't naakte basalt, ach, liet zij hen achter!
Vaak — zo herinner ik mij — als mijn geest maar niet blind was gebleven,
zou ons de bliksem in eikhout een teken van onheil geweest zijn.
Wie dan, Tityrus, zeg het mij toch, wie is deze godheid?
- T Ik onnozele dacht dat de stad, die Rome genoemd wordt,
20 leek op ons eigen klein stadje, waarheen wij herders gewoon zijn
marktwaarts te voeren het tedere kroost door de ooien geworpen.
Wist ik een hondje gelijkend de hond, een bokje zijn moeder,
zo vergeleek ik het grote, gewoonte getrouw, met het kleine.
Zij echter rijst zó hoog met het hoofd box 'en andere steden,
25 als boven 't buigzame balroos cypressen zich plegen te steken.

M Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?

T Libertas, quae sera tamen respexit inertem,
 candidior postquam tondenti barba cadebat.
 Respexit tamen et longo post tempore venit,
 30 postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
 Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat,
 nec spes libertatis erat nec cura peculi.
 Quamvis multa meis exiret victima saeptis,
 pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
 35 non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat.

M Mirabar, quid maesta deos, Amarylli, vocares,
 cui pendere sua patereris in arbore poma:
 Tityrus hinc aberat. Ipsae te, Tityre, pinus,
 ipsi te fontes, ipsa haec arbusta vocabant.

T 40 Quid facerem? Neque servitio me exire licebat,
 nec tam praesentes alibi cognoscere divos.
 Hic illum vidi iuvenem, Meliboeae, quotannis
 bis senos cui nostra dies altaria fumant.
 Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
 45 „Pascite, ut ante, boves, pueri; submitte tauros”

M Fortunate senex! ergo tua rura manebunt!
 Et tibi magna satis, quamvis lapis omnia nudus
 limosoque palus obducat pascua iunco.
 Non insueta graves temptabunt pabula fetas,
 50 nec mala vicini pecoris contagia laedent.
 Fortunate senex! hic, inter flumina nota
 et fontes sacros, frigus captabis opacum.
 Hinc tibi, quae semper, vicino ab limite saepes
 Hyblaeis apibus florem depasta salicti,
 55 saepe levi somnum suadebit inire susurro;
 hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
 Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
 nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

M Welke belangrijke zaak. had gij dan in Rome te klaren?

T Vrijheid! die — laat evenwel — nog omzag naar mij, die zo traag was,
toen bij het knippen al grijs van de jaren de baard in mijn schoot viel.
Vrijheid! zij zag niettemin naar mij om en na lange tijd kwam zij,
30 sinds Amaryllis mij boeit, Galatea zich harteloos terugtrok.
Immers, ik zal het bekennen, — zolang Galatea mij boeide,
kon ik op vrijheid niet hopen, aan zorg voor het spaargeld niet denken:
werd er al vee bij de vleet om te slachten mijn stal uitgedreven,
werden al volvette kazen geperst voor 't ondankbare stadsvolk, —
35 nooit kwam ik huiswaarts met koperen geld dat mij zwaar in de hand woog.

M 'k Was al verwonderd dal gij, Amaryllis, zo droevig de goden
aanriep en dat ge — voor wie? — het fruit aan de bomen liet hangen.
Tityrus was van u weg! U, Tityrus, riepen de lorken
zelfs, ja de bronnen naar hier, om u riepen zelfs deze struiken.

T 40 Wat moest ik doen? Mijn slavenband breken: ik kon het niet elders,
noch kon ik elders zo liefderijk helpende goden ontmoeten!
Hier zag ik hèm, Meliboeus, de godlijke Jongling, voor wie nu
voortaan, één dag in de maand, de rook van ons altaar omhoogstijgt.
Hier ook gaf hij mij 't eerst op mijn dringende bede een antwoord:
45 „Weidt als weleer jullie runders, gezellen, en fokt er je stieren”.

M Grijsaard, fortuinlijke grijsaard! dus gij moogt uw landgoed behouden!
Ruimschoots genoeg is het u, al dekken ook barnaakte stenen
al uw weiden, al drast er moeras met riet en met modder.
Hier zal geen ongewoon voedsel uw drachtige schapen besmetten,
50 noch de kwaadaardige pest van naburige kudden hen deren.
Grijsaard, gelukkige grijsaard! hier tussen vertrouwd rivieren,
hier aan de heilige bronnen zal koelte van schaduw uw deel zijn.
Hier zal u vaak — als weleer — de heg aan de zoom van het buurland,
manen tot slaap bij het strelend gezoem van Hybiaeïsche bijen,
55 die er de geurige bloesem van 't wilgenbos ijverig puren;
daar, aan de voet van de rots zal de snoeier uit volle borst zingen.
Toch zal het schorre gekoer van de duiven — uw liefde — niet stillen,
noch van hoog uit de kruin van de olm het gekir van de tortel.

- T Ante leves ergo pascentur in aethere cervi,
 60 et freta destituent nudos in litore pisces,
 ante, pererratis amborum finibus, exsul
 aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim,
 quam nostro illius labatur pectore vultus.
- M At nos hinc alii sitientes ibimus Afros,
 65 pars Scythiam et rapidum cretae veniemus Oaxen
 et penitus toto divisos orbe Britannos.
 En umquam patrios longo post tempore fines,
 pauperis et tuguri congestum caespite culmen,
 post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?
 70 Impius haec tam culta novalia miles habebit,
 barbarus has segetes? En quo discordia cives
 produxit miseros! his nos consevimus agros!
 Insere nunc, Meliboe, puros; pone ordine vites!
 Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae;
 75 non ego vos posthac, viridi proiectus in antro,
 dumoso pendere procul de rupe videbo.
 Carmina nulla canam; non, me pascente, capellae,
 florentem cytisum et salices carpetis amaras.
- T Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
 80 fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
 castanae molles et pressi copia lactis.
 Et iam summa procul villarum culmina fumant,
 maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

T Eerder nog grazen lichtvoetige herten op weiige luchten,
 60 eer speelt de zee haar vissen in weerloze naaktheid het strand toe,
 eerder nog drinken de Parthen de Arar, Germanen de Tigris,
 beiden als balling Europa en Asia kruislings doorzwerfend,
 dan dat mij diens edel gelaat uit het hart zou vervluchten.

M Doch wij moeten van hier, hetzij naar de dorstig Afri,
 65 hetzij naar het land van de Scythen en Oxus' schielijke slibstroom,
 of naar Britannia's strand, ver achter de horizon duikend . . .
 Ach, zal ik ooit, na jaren, nog weerzien mijn vaderlijk erfgoed,
 weerzien het dak dat met zoden mijn schamele hutje bedekt houdt,
 weerzien mijn rijk en mij dan verbaze' over enkele aren?
 70 Zal een gewetenloos krijgsman het land dat zo noest ik bewerkte,
 zal een barbaar mijn zaad veld bezitten? Waarheen voerde tweedracht
 ons, rampzalige burgers! Voor hen viel het zaad op onz' akkers!
 Ent, Meliboeus, uw perelaars nu, zet wingerds in rijen!
 Voort nu, mijn kudde, uw geluk is verstreken, ga voort nu, mijn geitjes;
 75 nooit meer, behaaglijk gestrekt in een groenende grot, zal ik jullie,
 ver aan de rotswand gekleefd, zien klauteren tussen de struiken.
 uit zijn mijn zangen voorgoed; nooit meer met een herder als ik ben,
 knabbelt ge bloeiende klaver of 't bittere loof van de wilgen.

T Had ge tenminste vannacht niet bij mij nog rust kunnen vinden,
 80 hier op een leger van loof? Ik heb hier nog sappige appels,
 zachte kastanjes en kaas nog te over van melk die ik stremde.
 Reeds kringelt rook in de verte omhoog uit de daken der hoeven;
 langer valt langzaam de schaduw van schemerend 't rijzig gebergte.

Nijmegen.

ALFONS ASSELBERGS.

Toelichting bij Vergilius' Eerste Herderszang

De hier volgende opmerkingen hebben geenszins de pretentie een wetenschappelijke behandeling van deze Eerste Herderszang te geven. Ik wijs slechts op een aantal punten, die belangrijk zijn voor een beter inzicht in het gedicht als geheel.

Daarbij ga ik opzettelijk van het gedicht zelf uit; historische of litteratuurhistorische kwesties komen slechts ter sprake voor zover het gedicht zelf hiernaar „verwijst”. Mijn formuleringen zullen zo zakelijk en bondig mogelijk zijn: ik geef geen verhandeling, maar een commentaar.

Het bucolische of pastorale genre waartoe deze Herderszang krachtens zijn titel behoort, is in de Hellenistische wereld ontstaan in een tijd dat de „grote” poëzie, epos en drama, plaats had moeten maken voor het kleinere, schijnbaar simpelere, in werkelijkheid vaak meer geraffineerde en gekunstelde gedicht. Het epos wordt verdrongen door het epyllion, het drama door vormen als de mimiambe en het herdersdicht. Hoewel deze laatste niet voor opvoering maar voor voordracht en lectuur bestemd waren, draden zij toch duidelijk dramatische trekken. In de herderszang zijn meestal twee herders (of herderinnen) aan het woord, en er voltrekt zich een minder of meer uitgesproken dramatische actie in hun woorden: het is een echt micro-drama. Er is dus (indirecte) karaktertekening van de dramatis personae, en een zich ontwikkelende, meestal zeer simpele, conflictsituatie. Dit alles speelt zich af in een gefingeerd, althans gestileerd, milieu, waarbinnen de dichter ili vrijheid scheppen kan, maar dat toch in een zekere relatie staat tot de werkelijke wereld, die van „toeschouwer”, hoorder of lezer. Deze moet in staat zijn in de dichterlijke transpositie eigen ervaringen en gevoelens te herkennen.

Deze misschien wat zwaarwichtig lijkende, maar in wezen zeer simpele overwegingen leveren het onmisbare stramien voor een juiste benadering van de Eerste Herderszang. Ik geef U in overweging om nu eerst nog eens zelf het gedicht als micro-drama te herlezen vanuit de genoemde gezichtspunten; daarna verzoek ik U te overwegen, of U het eens kunt zijn met de nu volgende opmerkingen.

—Eerst beschouwen we het „drama” op zichzelf, zoals dat zich binnen het kader van de bucolische wereld afspeelt. Vers 1—5 geven duidelijk de expositie. Scherp wordt de situatie van Tityrus, zich vermeiend in idyllisch geluk, gesteld tegenover die van Meliboeus, die om een niet genoemde reden zijn landerijen en geboortestreek moet verlaten. Let op het chiasme *tu – nos, nos – tu*. De vraag die in de verwonderde constatering van de voorbij vluchtende Meliboeus opgesloten ligt, wordt door Tityrus beantwoord (vers 6—10) met een verwijzing naar iemand die voor hem een god is: hij heeft zijn ongestoord geluk mogelijk gemaakt. Dit antwoord, dat geen antwoord is en geen wedervraag naar het lot van Meliboeus bevat, lokt de reactie van deze uit (vers 11—19) „geen afgunst, maar verwondering voel ik; het hele land wordt immers ontvolkt”. Dan wijst hij op zijn eigen ongeluk, — evenwel niet in de vorm van zelfbeklag, maar in een klacht over zijn geitjes, voor wie het afscheid ook zo zwaar valt. Hij eindigt op een toon van zelfverwijt: ik had deze ramp moeten voorzien!

Sinds vers 1—5 is de dramatische ontwikkeling dus begonnen. De tegengestelde situatie van Tityrus en Meliboeus is in verband gebracht met een „god”, beschermer van de eerste, en een ramp, die de laatste en zijn lotgenoten trof. De eerste lijnen van de karaktertekening worden zichtbaar; Tityrus toont een verheerlijkte zelfgenoegzaamheid, Meliboeus blijkt een warm en gevoelig hart te bezitten. Zijn geïnteresseerde en begrijpelijke vraag „wie is die god dan wel?” brengt de ontwikkeling verder.

Tityrus’ antwoord in vers 19—25 is wonderlijk en opvallend: „ik had er in mijn herdersbrein geen idee van, dat Rome zo geweldig groot was”. Deze lofzang, met zijn naïeve pathos en „pastorale” beelden, is in het geheel geen antwoord op de gestelde vraag, en Meliboeus moet hem verder helpen met de vraag: „Wat deed je dan in Rome?”. Met zijn ons welbekende wijdlopiegheid vertelt hij dat hij er de vrijheid gekocht heeft, — hij was blijkbaar slaaf; zijn vroegere liefde maakte al zijn geld op, maar sinds hij Amaryllis heeft, kan hij sparen (vers 27—35). De reactie van Meliboeus (vers 36—39) is weer karakteristiek en getuigt van zijn gevoeligheid: „nu begrijp ik Amaryllis’ droefheid. Jij was ver weg!”. Tityrus zet zijn verhaal voort en komt eindelijk over de „jonge god” te spreken, die het hem vergund heeft zijn vee te verzorgen als vroeger. Het zal de opmerkelijke lezer opgevallen zijn dat de woorden van de „jonge

god" hem niet de vrijheid verlenen, maar vrijdom van de ramp, die Meliboeus en de anderen getroffen heeft. Ik kom hierop straks terug; nu houden we ons strikt aan ons momentele gezichtspunt, het drama in het kader van een fictieve herderswereld.

De nu volgende woorden van Meliboeus (vers 46—58) behoren tot de meest treffende van het gedicht. Het geluk van Tityrus wordt hier in idyllische en suggestieve beelden geschilderd . . . door de verjaagde Meliboeus, die dit alles zal moeten missen, maar die zich toch vermeien kan in liet geluk van de ander. En dit, terwijl door Tityrus nog met geen woord gerept is van de verschrikkingen die alom het land teisteren. Integendeel, Tityrus, in de ivoren toren van zijn geluk, verheerlijkt (vers 59—63) de schenker hiervan in een serie z.g. adynata, dat zijn tegennatuurlijke onmogelijkheden, die nog eerder kunnen gebeuren dan wat de spreker als onmogelijk stelt, nl. dat hij de „jonge god" vergeet. Eerder zullen, zo eindigt hij, de Parthen naar Gallië en de Germanen naar de Tigris verhuizen!

Terwijl Tityrus zich in de irrealiteit van zijn adynata lijkt te verliezen, schijnt Meliboeus zich plotseling met felle heftigheid zijn eigen lot en toekomst te realiseren. Nu barst hij uit (vers 64—78): „maar wij ontheemden zullen naar Africa moeten trekken, of naar Scythia, of naar Britannië!". Het onmogelijke van Tityrus' rhetorische adynata is in hem tot werkelijkheid geworden. Op bijzonder kunstige wijze bereikt de dichter zo die omslag in de ontwikkeling, die in het „grote" drama de peripetie genoemd wordt. Meliboeus' klacht bereikt een hoogtepunt in de woorden „zover heeft de tweedracht de burgers gebracht," — woorden waarin de grenzen van de fictieve, bucolische wereld op flagrante wijze worden overschreden! Maar eerst moet ik nog wijzen op het verstillen van Meliboeus' klaagzang in zijn vvoorden tot de geitjes. Het teruggebben van de bewogen hartstocht na de peripetie wordt voortgezet in de slotverzen, gesproken door een Tityrus, die eindelijk iets beseft van het leed van de ander en een poging doet om hem menselijk te benaderen.

De avondval brengt rust en verstilling; het drama is afgewikkeld en heeft een — tijdelijke — oplossing en verzoening gevonden.

Hiermee zijn wij toe aan de beschouwing van het tweede aangekondigde aspect, — dat van de vraag wat de relatie is tussen wat er in de bucolische wereld van het gedicht gebeurt, en de werkelijk-

heid, de wereld van dichter en publiek. Het is voor ieder duidelijk, dat deze relatie nauwer en anders is dan in de meeste gedichten van het dramatisch genre; hierin immers pleegt de dichter zichzelf op de achtergrond te stellen en de toeschouwer of lezer te controneren met een punt van algemene menselijke problematiek, — hetzij de plaats van de mens in de wereld, hetzij de menselijke verhoudingen betreffend. Dat in de Eerste Herderszang de zaken anders staan, blijkt reeds uit het feit dat dit gedicht niet een in zichzelf besloten geheel is, maar merkwaardige „openingen” heeft. Wie de „jonge god” van Tityrus is, wordt uiteindelijk niet binnen het gedicht onthuld; welke de ramp is die over Meliboëus kwam, evenmin. Wel vernemen we dat de „jonge god” niet in de bucolische wereld leeft, maar in het Rome van de realiteit, en dat de ramp veroorzaakt is door de tweedracht van de „burgers”, de Romeinse burgeroorlogen dus. Binnen het gedicht treffen we dus een merkwaardige vermenging van „Dichtung und Wahrheit” aan, die in deze gewaagde vorm typisch Vergiliaans mag heten en zo bij Griekse bucolische dichters als Theocritus niet te vinden is.

Het meest flagrant komt deze vermenging tot uiting in de omstandigheid dat Tityrus op reis gaat om de vrijheid te kopen van zijn meester — binnen de bucolische sfeer —, maar dan in Rome van de „jonge god” de vrijdom van landonteigening toegezegd krijgt! Dichtung und Wahrheit staan hier niet meer naast elkaar als symbool of allegorie en werkelijkheid, maar deze werkelijkheid dringt als het ware gewelddadig in de bucolische wereld door. Zo kras als Vergilius dit hier gedaan heeft, waagde hij het later niet meer, maar toch vertonen ook de *Georgica* (einde 1^e boek) en de *Aeneis* (heldenschouw: tu regere imperio populos, Romane, memento) de neiging tot een soort kortsluiting tussen poëtische wereld en werkelijkheid, speciaal de politieke werkelijkheid.

In de Eerste Herderszang dwingt Vergilius zijn lezer dus op een bijna crue wijze zijn gedicht in een historisch en politiek kader te zien, — welk, dat kan voor geen enkele Romeinse lezer, voor wie Vergilius schreef, twijfelachtig geweest zijn. Na de slag bij Philippi, in 42 v. Chr., waarbij de troepen van de moordenaars van Caesar verslagen waren, vonden er op grote schaal landconfiscaties plaats ten gerieve van de veteranen der Driemannen Antonius, Lepidus en de 20-jarige erfgenaam van Caesar, Octavianus. Het hele gebied van Cremona en Mantua viel hieraan ten offer. De berooide bevolking

moest naar Rome trekken of hopen op overzeese kolonisaties zoals die door Caesar waren uitgevoerd of ontworpen. De identiteit van de ramp van Meliboeus en van de „jonge god” van Tityrus is hiermee duidelijk. Maar even duidelijk is het m.i., dat Tityrus onmogelijk zo maar iemand kan zijn die om een niet genoemde reden door Octavianus vrijgesteld is. Wat van hem verteld wordt heeft alleen zin als hiermee op een bepaald geval in de werkelijkheid gedoeld wordt. Is het al moeilijk denkbaar, dat dit geval iemand anders zou betreffen dan Vergilius zelf, zekerheid hierover geeft de genoemde omstandigheid, dat Mantua, Vergilius' geboorteland, tot de geconfiscieerde gebieden hoorde.

Helaas! Nu we denken dat we er zijn, beginnen de moeilijkheden pas goed. Want de stelling dat Vergilius in dit gedicht zijn dankbaarheid tegenover Octavianus heeft willen uiten — de logische conclusie uit het bovenstaande — blijkt in deze vorm onhoudbaar. Het geluk van Tityrus wordt in het gedicht eigenlijk volkomen overschaduwed door het ongeluk van Meliboeus, en de egoïstische, hautaine wijze waarop Tityrus zijn geluk verwerkt doet bijna opzettelijk on-Vergiliaans aan. Vergiliaanse *humanitas* heet juist Meliboeus, die zelfs in zijn ongeluk nog met Tityrus kan meeleven. Bovendien wordt Tityrus getekend als *senex*, als slaaf, en als *homme à femmes*, door welke trekken de discrepantie Tityrus-Vergilius nog wordt geaccentueerd.

Ik zie maar één uitweg. Tityrus is tegelijk Vergilius (in zijn vrijdom van confiscatie) en niet-Vergilius (in karakter en reactie), Meliboeus is tegelijk niet-Vergilius (als slachtoffer) en Vergilius (in karakter en reactie). Hiermee suggereert Vergilius m.i., dat zijn geluk dat van Tityrus is, maar dat zijn hart met Meliboeus is: „Ik ben tot dankbaarheid verplicht tegenover U, Octavianus, maar ik zou een egoïstische Tityrus zijn als ik het daarbij liet. Denk aan het onuitsprekelijke ongeluk, dat de confiscatie over mijn landgenoten brengt. Kunt gij, die alles vermoogt, hun dit niet ook besparen?”

Zo gelezen, gaat het gedicht voor ons leven als een rijk en subtiel document, — als drama binnen de bucolische wereld, met zijn attaches in de actuele politieke werkelijkheid, in zijn verhuuld-persoonlijke, humanitaire, typisch-Vergiliaanse tendentie, die het gedicht tegelijk boven het persoonlijke en tijdelijke uitheft

Is er een bewijs of bevestiging voor deze opvatting te vinden?

Om te beginnen blijkt uit de antieke Vergilius-commentaren reeds dat men vertrouwd was met de gedachte dat er in de Vergiliustekst vaak een symbolische of allegorische bedoeling stak. Bij vers 1 merkt de 4^e eeuwse commentator Servius op: „wij moeten hier achter Tityrus Vergilius zien, maar niet overal in het gedicht; alleen waar de rede dit vereist”. Bij vers 12 noteert Servius: „hij oefent heimelijk kritiek op de tijd van Augustus” (Augustus werd Octavianus pas 15 jaar later). Hier bespeuren we glimpjes van de waarheid, — die aan Octavianus zelf en zijn tijdgenoten m.i. niet ontgaan kan zijn. Verder volsta ik met te verwijzen naar een passage uit de Negende Herderszang, waarin het thema van de akkerverdelingen ook aan de orde is en waar Vergilius onder de herdersnaam Menalcas verschijnt. Helaas moet in het algemeen gezegd worden dat de Negende Herderszang in plaats van opheldering eerder nieuwe complicaties meebrengt. Maar in vers 27—29 lezen we de volgende woorden, die worden gepresenteerd als een fragment uit een vroeger gedicht van Menalcas-Vergilius: „Varus, als Mantua voor ons gespaard blijft, . . . dan zullen de zwanen Uw naam al zingend naar de sterren dragen”. In dit vroegere gedicht wordt dus aan Varus, van wie wij weten dat hij met de uitvoering van de landverdelingen in Noord-Italië belast was, een lofdicht in het vooruitzicht gesteld, als hij Mantua in zijn geheel zal vrijwaren. Hieruit blijkt in elk geval, dat Vergilius zijn dichtergaven heeft ingezet voor zijn landgenoten. Op bijzonder fraaie wijze zou hij dit dus in de Kerste Herderszang hebben gedaan, — zo fraai, dat een derde lezing van de hierboven afgedrukte tekst ten volle gerechtvaardigd is!¹

A. D. LEEMAN.

Αὐτολήκυθοι

Het lijkt mij niet onmogelijk, dat Αὐτολήκυθοι betekent „louter λήκυθοι” (in de door Jhr. van Lennep in het april-nummer, p. 192 n. 1 aangeduide betekenis) of „λ. in eigen persoon”. Zo noemt Semonides de op een aap gelijkende vrouw αὐτόκωλος (7, 76), „louter ledematen”, en de op een hond gelijkende αὐτομήτωρ (7, 12), „de verpersoonlijking van het (honden) -moederschap” (hetgeen slaat op haar agressiviteit; cf. Od. 20, 14—15). Vgl. verder αὐτοαἴη, αὐτάνθρωπος, αὐτοβορέας, αὐτοβοῦς, αὐτογαρμῆ, αὐτόϊππος, αὐτόνους.

W. J. VERDENIUS.

¹ Ik wil niet nalaten te wijzen op de geheel andere opvattingen van Professor Wagenvoort, laatstelijk opgenomen in zijn *Studies in Roman Literature, Culture and Religion* (1956), p. 233 e.v. Ieder verband tussen Tityrus en Vergilius wordt hier geloofchend.